

УДК 371.24

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/27.204016>**Наталя СТОВПНИК,***orcid.org/0000-0001-7939-5516*

старший викладач кафедри філологічних та природничих дисциплін
 Центру міжнародної освіти
 Інституту міжнародного співробітництва та освіти
 Національного авіаційного університету
 (Київ, Україна) martamartik@meta.ua

Тетяна ФІЛАНОВА,*orcid.org/0000-0002-0993-223X*

старший викладач кафедри філологічних та природничих дисциплін
 Центру міжнародної освіти
 Інституту міжнародного співробітництва та освіти
 Національного авіаційного університету
 (Київ, Україна) filatova.tatyana.ua@gmail.com

Оксана АНДРІЯШИК,*orcid.org/0000-0001-6522-6885*

кандидат філологічних наук,
 старший викладач кафедри філологічних та природничих дисциплін
 Центру міжнародної освіти
 Інституту міжнародного співробітництва та освіти
 Національного авіаційного університету
 (Київ, Україна) aor5@ukr.net

МОДЕЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З ЕЛЕМЕНТАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Система вищої освіти загалом та викладачі зокрема потребують якісних змін у підготовці спеціалістів та впровадження в навчальний процес таких форм, прийомів, методів і засобів навчання, які максимально інтенсифікують навчальний процес та сформують активну, творчу, свідому особистість. Тому метою статті є розгляд поширених нині інтерактивних методів навчання як форм організації пізнавальної діяльності у вищій школі. Особливу увагу приділено процесу активізації навчання. Він розглядається як результат стимулювання активності студентів, що реалізується шляхом застосування інноваційних методів, форм та засобів навчання, які забезпечують активну й самостійну теоретичну і практичну навчально-пізнавальну діяльність. Здійснено спробу розробити модель навчального заняття з елементами інтерактивних технологій (на прикладі використання кейс-методу і «мозкового штурму»). Проаналізовано підходи до сутності навчально-пізнавальної діяльності, з'ясовано особливості інтерактивних методів навчання та їх види.

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності розглядаються як сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на студентів, що насамперед спрямовані на розвиток творчого самостійного мислення, формування вмінь нестандартного розв'язання проблем і вдосконалення навичок професійного спілкування. У процесі узагальнення відомих авторських підходів до означеної проблеми з'ясовано, що головною метою активізації є покращення якості навчально-виховного процесу за рахунок самостійності та активності студентів вищих навчальних закладів. Визначено, що особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії усіх його членів. Аналізуючи свої дії, учасники навчального процесу змінюють модель поведінки, більш усвідомлено засвоюють знання та вміння, тому є сенс говорити про інтерактивні методи не тільки як засіб покращення навчання, але й як спосіб посилення виховних впливів.

Ключові слова: викладач, метод, інтерактив, пізнавальна діяльність, вища школа.

Natalia STOVPNIK*orcid.org/0000-0001-7939-5516*

Senior Lecturer in Philology and the Natural Disciplines
 of Center for International Education
 of Institute for International Cooperation and Education
 of National Aviation University
 (Kiev, Ukraine) martamartik@meta.ua

Tatiana FILATOVA,

orcid.org/0000-0002-0993-223X

*Senior Lecturer in Philology and the Natural Disciplines
of Center for International Education
of Institute for International Cooperation and Education
of National Aviation University
(Kiev, Ukraine) filatova.tatyana.ua@gmail.com*

Oksana ANDRIYASHIK,

orcid.org/0000-0001-6522-6885

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer in Philology and the Natural Disciplines
of Center for International Education
of Institute for International Cooperation and Education
of National Aviation University
(Kyiv, Ukraine) aor5@ukr.net*

MODEL OF EDUCATIONAL TRAINING WITH ELEMENTS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES

The higher education system as a whole and teachers in particular are faced with the need for qualitative changes in the training of specialists and there is a need to introduce into the educational process such forms, techniques, methods and means of teaching that maximize the educational process and form an active, creative, conscious personality. Therefore, the purpose of the article is to consider the current interactive teaching methods as a form of organization of cognitive activity in higher education. Particular attention was paid to the process of learning activation. It is considered as a result of stimulating the activity of students, which is realized by the way of the application of innovation methods, the form and the means of learning, which provide active and self-active learning. An attempt has been made to develop a model of training with elements of interactive technologies (for example, the use of the case-method and «brainstorming»). Approaches to the essence of educational and cognitive activity are analyzed, the features of interactive teaching methods and their types are found out.

The mentioned methods are considered as means of influence of students, first of all aimed at the development of creative thinking, the formation of creative skills and the ability to solve non-standard solutions to problems. Taking into account the known approaches of the author to the problem, it is found out that the main goal of activation is to increase the quality of the scientific and educational process of the student. It is determined that the feature of interactive learning is that the educational process is carried out under the condition of constant, active interaction of all its members. By analyzing their actions, participants in the learning process change their behavior; more consciously acquire knowledge and skills, so it makes sense to speak of interactive methods not only as a means of improving learning, but also as a means of enhancing educational influences.

Key words: *teacher, method, interactive, cognitive activity, high school.*

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних змін у суспільстві та зростання конкуренції на ринку праці застарілі методики стають досить вузькими для виконання поставлених завдань. Однак від того, яких фахівців ми готуємо нині, залежить інтелектуальний та духовний потенціал нації в майбутньому. З огляду на це, необхідно шукати нових методів навчання студентів у вищій школі з метою вдосконалення їхніх навичок, формування якості дослідника, активізації пізнавальної діяльності.

Аналіз досліджень. Довід, описаний відомими педагогами, а також багатолітня практика підготовки спеціалістів переконують, що навчальна діяльність студентів, її структура, методика її організації в цілісному дидактичному процесі належать до центральних проблем дидактики та педагогіки у вищих навчальних закладах освіти.

Аналізуючи проблему активізації пізнавальної діяльності на основі педагогічної літератури та наукових джерел, бачимо, що вона розглянута видатними вченими з позицій різних концепцій. Виділимо основні напрями досліджень:

– пошукам шляхів покращення навчального процесу та підвищення пізнавальної активності студентів присвятили дослідження відомі вчені-педагоги: В. Лозова, Г. Щукіна, Т. Шамова, І. Зязюн, А. Лузан, О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська, В. Мороз;

– дослідженням педагогічної системи та педагогічного процесу вищого навчального закладу присвячені праці Я. Каменського, В. Сухомлинського, С. Гончаренка, Ю. Бабанського;

– загальні проблеми активізації пізнавальної діяльності в умовах загальноосвітньої школи висвітлені у працях П. Атаманчука, В. Лозової, Г. Щукіна.

Мета статті. Проблема використання в дидактичному процесі методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів залишається мало розкритою на рівні вищих навчальних закладів. Тому метою статті є дослідження активізації пізнавальної діяльності студентів, з'ясування особливостей інтерактивних методів навчання та їх видів.

Виклад основного матеріалу. Перед викладачами вищих навчальних закладів дедалі частіше постають питання: як поєднати обсяг матеріалу дисциплін із якісним навчанням, якого спеціаліста потрібно готувати нині. Безумовно, спеціаліста, який відповідатиме низці критеріїв: буде вміти оновлювати, трансформувати свої знання залежно від вимог та досягнень часу; знаходити необхідну інформацію, використовуючи сучасні інформаційні технології; постійно займатися самоосвітою. Педагоги перебувають у постійних пошуках форм і методів навчання, які б давали найвищий коефіцієнт засвоєння студентами навчального матеріалу. До основних чинників активізації навчального процесу належать індивідуальний та диференційований підходи, розвиток творчої особистості студента шляхом використання в навчальному процесі мультимедійних технологій та комп'ютерної техніки, прикладних програм, засобів моделювання, наочних елементів, постановки проблемних питань, відтворення виробничих ситуацій та презентації висновків, демонстраційного експерименту, постійної індивідуальної роботи з новою літературою, дискусій у процесі занять, а також упровадження інтерактивних елементів дослідницької діяльності в навчальний процес.

В основі пізнавального процесу лежить діалектична формула пізнання – активність як ставлення й взаємодія людини з навколишнім світом, який пізнається. Активізація навчання – це «характеристика особливостей пізнавальної діяльності особистості, що полягає в усвідомленому використанні нею інтенсивних методів, засобів, форм оволодіння знаннями, вироблення вмінь і навичок». Таке визначення міститься у педагогічному дослідженні А. Рацул (Рацул, Довга, 2015: 37). Діяльність – спосіб існування людини у світі, її здатність вносити в дійсність зміни. Завдання освіти – перетворити навчання на задоволення, процес, що збагачує особистість. Пізнавальна активність – це своєрідний інтелектуально-емоційний відгук на процес навчання, вміння самостійно думати, орієнтуватися в новій ситуації, знаходити свій підхід до вирішення завдань, бажання не тільки оволодіти знаннями, а й знати шляхи їх здобування, креативний та дещо критичний підхід до висновків інших і, як наслідок, незалежність думок. Таким чином, навчальний процес – це складна педагогічна система, кожен компонент якої спрямований на формування висо-

копрофесійної особистості та розвиток її творчих здібностей.

Активні методи навчання – це, насамперед, методи, які спонукають студентів до активної розумової та практичної діяльності в процесі вивчення навчального матеріалу. Активне навчання передбачає використання такої системи методів, яка спрямована на подання викладачем готових знань, їх засвоєння та відтворення, а також на самостійну роботу. Особливістю активних методів є те, що в їх основу закладена мотивація до практичної і розумової діяльності. Узагальнюючи відомі авторські підходи до означеної проблеми, ми можемо дійти висновку, що головною метою активізації є покращення якості навчально-виховного процесу за рахунок самостійності та активності студентів вищих навчальних закладів.

Активізацію діяльності студентів необхідно здійснювати на початковому етапі навчання за допомогою активних методів навчання. Спробуємо проаналізувати деякі із зазначених методів. Серед них, зокрема, принцип т. зв. «мозкового штурму» (атаки) та його різновидів.

Мета цього інтерактивного методу полягає в активізації інтелектуальної діяльності студентів, яка спрямовується на висування ідей, вирішення конкретного завдання, на пропозицію шляхів розв'язання певної проблеми.

Інтерактивний метод «мозкового штурму» та його варіанти об'єднують загальна мета та певна кількість правил проведення. Метою методу можна назвати звільнення студентів від інерції мислення, подолання стереотипів. Головними правилами проведення «мозкового штурму» можна вважати такі:

- 1) відсутність критики запропонованих учасниками ідей;
- 2) заохочення до фантазування, жартів, дотепних реплік;
- 3) фіксація учасниками всіх без винятку ідей;
- 4) повна рівноправність усіх учасників у висуванні ідей;
- 5) чіткі часові обмеження (від 5 до 15 хвилин).

Найоптимальнішою кількістю учасників «мозкового штурму» можна визначити 5–7 осіб. Робота починається з постановки проблеми, яку необхідно вирішити. Викладач має бути впевнений, що студенти розуміють, чого від них очікують, що вони мають змогу фіксувати ідеї, що їх розміщення в аудиторії дає змогу спілкуватися без перешкод: найзручнішим є розташування довкола столу, коли учасники бачать обличчя один одного і в них є місце, щоб робити записи. Тому проведення «мозкового штурму» в стандартній аудиторії – амфітеатрі – є дуже незручним, оскільки не дає змоги всім учасникам групи вільно спілкуватися, добре чути один одного, бачити записи. Після закінчення часу, відведеного на роботу,

студенти озвучують ідеї, які були висунуті під час колективного обговорення. Разом із викладачем починають розглядати ці ідеї, аналізувати їх доцільність для вирішення поставленої проблеми. Результатом є вибір найбільш оригінальної, нестандартної ідеї.

Варіантом «мозкового штурму» може бути пряма колективна «мозкова атака» з кількістю учасників до 15 осіб. Умови такого штурму залишаються незмінними, а час проведення може бути збільшений до 45–50 хвилин. Масова «мозкова атака» з кількістю учасників до 60 осіб може проводитися із потоком студентів. Учасники діляться на групи по 5–6 осіб. Після цього кожна група проводить пряму «мозкову атаку» протягом 15 хвилин. Представники кожної групи повідомляють ідеї, і під керівництвом викладача проводиться їх оцінка та вибір найоригінальнішої. Цей вибір можна провести шляхом голосування. З цією метою ідеї всіх груп (за винятком тих, що повторюють одна одну) фіксуються (на дошці, на екрані за допомогою комп'ютера, в інший спосіб) і студентам пропонується оцінити їх.

Однак є більш складний варіант «мозкового штурму», скажімо, діалог із деструктивною відносною оцінкою. У його основі лежить протиставлення: ідея – контрідія. Тобто висунення ідей проводиться за тими самими правилами, що й у простому «мозковому штурмі», але потім здійснюється їх аналіз та критика на предмет реальності втілення, ефективності для досягнення результатів у вирішенні поставленої проблеми. Тому організація та проведення такої інтерактивної роботи складніші.

Організація «мозкового штурму» із деструктивною відносною оцінкою передбачає таку послідовність дій викладача і студентів:

- 1) формування малих груп;
- 2) визначення похідної задачі;
- 3) генерування ідей за принципом «мозкової атаки»;
- 4) систематизація та класифікація ідей;
- 5) деструктування ідей, тобто оцінка ідей на можливість втілення у життя;
- 6) оцінка критичних зауважень, які були висловлені на попередньому етапі.

Роль викладача в організації аудиторної роботи – спостереження за поведінкою студентів (не можна допускати вільного пересування по аудиторії, якщо це не викликано необхідністю, голосного обговорення, телефонних розмов, байдужого ставлення до обговорення, самоусунення студентів від роботи), стеження за дотриманням правил (порушення рівних прав учасників групи на висловлювання, критичні зауваження на етапі висунення ідей, захоплення одноосібного лідерства), за часом, відведеним на кожен етап роботи (необхідно повідомляти про закінчення

часу одного етапу та про необхідність переходу до іншого, наполягати на такому переході), створення робочої атмосфери (відповідна підготовка приміщення, усунення будь-яких перешкод для повноцінної роботи). Треба пам'ятати, що викладач не є консультантом, тому не має права втручатися в обговорення, вказувати на помилки або хибність ідеї. Він може висловити свої зауваження наприкінці заняття. Найчастішими помилками викладача є неправильний розрахунок часу, відведення на кожен етап роботи, висунення занадто складної, об'ємної похідної задачі, повноцінне обговорення якої не може бути здійснене протягом двох навчальних годин; втручання в роботу груп. Крім того, треба пам'ятати, що студенти не є ще фахівцями, що вони тільки навчаються, і тому не завжди повністю, багатоваріантно розробляють ідеї, вирішують проблему. Нищівна критика з боку викладача може викликати в студентів невпевненість у власних силах, зруйнувати інтерес до інтерактивної форми роботи. Педагог зобов'язаний створювати під час обговорення «ситуацію успіху», поряд зі зваженими критичними зауваженнями підкреслювати творчі успіхи, заохочувати до подальшої роботи.

Наступний інтерактивний метод, який заслуговує на увагу, – це групове вирішення конкретних ситуацій (ситуаційна методика навчання, або кейс-метод). Він може мати як індивідуальний, так і груповий варіант. Ситуація (кейс) може бути запропонована для аналізу студенту у формі завдання для самостійної індивідуальної роботи, а може бути використана в процесі організації групової аудиторної роботи.

В основі цієї методики лежить розгляд, аналіз, пошук рішення у так званій ситуаційній вправі (кейсі). Є достатньо літератури, в якій детально розглядаються питання підготовки кейсів (Павлович, 2012: 4), організації роботи з ними, пропонуються для навчального процесу вже готові ситуації. Тому ми згадаємо тільки головні моменти. Проблема, що розглядається в ситуаційній справі, вимагає збирання відповідних даних, встановлення точного «діагнозу» і/або формування прогнозу та вибору «найкращого рішення» з огляду на прийняті критерії оцінки. У правовій освіті це опис реальної юридичної справи, представленої відповідними документами. Без сумніву, ситуаційні вправи можуть бути створені для інженерів, архітекторів, медиків, тобто для студентів, які вивчають різні фахові дисципліни і опановують різні професії. Однак усі ці ситуаційні вправи мають спільну структуру.

Ситуаційна вправа – це комплексний опис ситуації, в якому можна виділити низку взаємопов'язаних структур або рівнів: пізнавальних, понятійних, навчальних, суспільних, аналітичних, евристичних, мотиваційних тощо. Межі цих

компонентів не є чіткими і однозначними, навпаки, ці структури взаємно проникають і накладаються одна на одну.

Пізнавальна складова частина ситуаційної вправи – це, передусім, фактографічні елементи, які розширюють, доповнюють знання студента певними конкретними прикладами, взятими з життя. З ними пов'язані понятійні структури – ситуаційна вправа змушує оперувати точною, професійною мовою, в якій вживання визначень і понять є однозначним і зрозумілим для студента та його партнерів, які беруть участь в обговоренні та презентації рішень стосовно ситуації, що аналізується. Дидактична складова частина структури ситуаційної вправи головним чином визначається сутністю й атрибутами аналізу ситуації як активного методу навчання. Суспільна структура ситуаційної вправи відображає можливість групового обміну думками й зіставлення різних точок зору, яке відбувається у формі колективної дискусії. В аналітичній площині ситуаційна вправа змушує до «індивідуального» способу мислення і поглибленого аналізу-розкладання складної ситуації на «початкові елементи» (прості ситуації), які можна легше й конкретніше оцінити. Це дає змогу визначити варіанти можливих рішень і вибрати з них те,

яке з певного погляду є найкращим (евристичний компонент). Мотиваційна складова частина структури ситуаційної вправи поєднується зі створенням цікавої дидактичної ситуації, яка стимулює і залучає студента до пошуку шляхів розв'язання проблеми кейсу. Таким чином, використання ситуаційної вправи у груповій роботі базується на внутрішньогруповому діалозі, або на організації «мозкового штурму». Результати роботи різних груп можуть бути порівняні між собою, може бути обране найкраще рішення.

Висновки. Таким чином, ми розглянули кілька прикладів використання інтерактивних методів у вищій школі. У результаті проведеного аналізу з'ясовано, що активізацію діяльності студентів науковці пропонують здійснювати на початковому етапі навчання за допомогою сучасних педагогічних технологій і активних методів навчання. Особливість інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії усіх його членів. Аналізуючи свої дії, учасники навчального процесу змінюють свою модель поведінки, більш усвідомлено засвоюють знання та вміння, тому є сенс говорити про інтерактивні методи не тільки як засіб покращення навчання, але й як засіб посилення виховних впливів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна С. М. Тренінги з розвитку умінь та навичок діалогічного спілкування : посібник. Донецьк : Пороги, 2005. 73 с.
2. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів. Київ : Наук. світ, 2003. 138 с.
3. Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. Київ : Логос, 2004. 220 с.
4. Інтерактивні технології навчання / Авт. колектив: О. І. Прометун, Л. В. Пироженко, Г. І. Коберник та ін. Київ : Наук. світ, 2004. 85 с.
5. Павлович А. В. Використання інтерактивних методів навчання у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі : V Міжнародна науково-практична конференція. 2012. С. 4. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/tezi.pdf>.
6. Рацул А. Б., Довга Т. Я., Рацул А. В. Педагогіка: інформативний виклад : Навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНТ, 2015. 320 с.

REFERENCES

1. Amelina S. M. *Treninhy z rozvytku umin ta navychok dialohichnoho spilkuvannia: posibnyk*. [Trainings for the development of dialogues: a guide]. 2005. 73 p. [in Ukraine].
2. *Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia v profesiinii pidhotovtsi maibutnix uchyteliv*. [Use of interactive teaching technologies in the training of future teachers]. K.: Scientific World, 2003. 138 p. [in Ukraine].
3. *Innovatsiini poshuky v suchasni osviti / Za red. L. I. Danylenko, V. F. Palamarchuk*. [Innovative searches in modern education / Ed. L. I. Danilenko, V. F. Palamarchuk]. K.: Logos, 2004. 220 p. [in Ukraine].
4. *Interaktyvni tekhnolohii navchannia / Avt. kolektyv: O. I. Prometun, L. V. Pyrozhenko, H. I. Kobernyk ta insh.* [Interactive Learning Technologies / Ed. collective: O. I. Prometun, L. V. Pyrozhenko, G. I. Kobernyk and others]. K.: Science. World, 2004. 85 p. [in Ukraine].
5. *Pavlovych A. V. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia u vykladanni inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannia u vyshchii shkoli. Suchasni metody vykladannia inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannia u vyshchii shkoli : V Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia*. [Pavlovich A. V. The use of interactive teaching methods in teaching a foreign language of vocational guidance in higher education. Modern methods of teaching a foreign language of vocational guidance in higher education : V International scientific-practical conference. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/tezi.pdf>.]. [in Ukraine].
6. *Ratsul A. B., Dovha T. Y., Ratsul A. V. Pedahohika : informatyvnyi vyklad: Navchalnyi posibnyk. 2-he vyd., pererob. i dop.* [Ratsul A. B., Dovha T. Y., Ratsul A. V. Pedagogics : informative presentation: Textbook. 2nd edition, remaking. and ext.]. K.T : CST, 2015. 320 p. [in Ukraine].